

שמנה פרקים לרמב"ם, פרק א

פרק ראשון

(בנפש האדם וכחותיה)

דע, שֶׁנֶפֶשׁ הָאָדָם אַחַת; וַיֵּשׁ לָהּ פְּעֻלוֹת רַבּוֹת חִלּוּקוֹת, וַיִּקְרְאוּן קִצַּת הַפְּעֻלוֹת הַהֵן: נַפְשׁוֹת. וַיִּחַשְׁבּוּ בַעֲבוּר זֶה שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם נַפְשׁוֹת רַבּוֹת, כְּמוֹ שֶׁחֲשָׁבוּ הַרֹפְאִים, עַד שֶׁשָּׂם רֹאשׁ הַרֹפְאִים פְּתִיחַת סִפְרוֹ, שֶׁהַנְּפֻשׁוֹת שֶׁלֹּשׁ: טְבַעִית, חַיּוּנִית וְנַפְשִׁית. וּפְעָמִים שֶׁיִּקְרְאוּ: כַּחוֹת וְחֻלְקִים, עַד שֶׁיֵּאָמֵר: חֻלְקֵי הַנְּפֻשׁ - זֶה הַשֵּׁם יַעֲשֶׂהוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הַרְבֵּה פְּעָמִים. וְאֵינָם רוֹצִים בְּאֶמְרָם: "חֻלְקִי", שֶׁהִיא מִתְחַלֶּקֶת כְּהַחֲלֵק הַגּוּפוֹת, אֲבָל הֵם מוֹנִים פְּעֻלוֹתֶיהָ הַחִלּוּקוֹת שֶׁהֵן לְכָלֵל הַנְּפֻשׁ, כְּחֻלְקִים ל"כֹּל" הַמְחַבֵּר מֵהַחֻלְקִים הַהֵם.

וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁתִּקּוּן הַמִּדּוֹת הַיָּא: רְפוּאַת הַנְּפֻשׁ וְכַחוֹתֶיהָ. וְכִמוֹ שֶׁהַרֹפֵא אֲשֶׁר יִרְפֵּא הַגּוּפוֹת צָרִיךְ שֶׁיַּדַּע תְּחִלָּה הַגּוֹף אֲשֶׁר יִרְפָּאָהוּ: כֹּל וְחֻלְקֵי מָה הֵם, רְצוּנֵי לוֹמֵר: גּוֹף הָאָדָם; וְצָרִיךְ שֶׁיַּדַּע אֵיזָה דְּבָרִים יִחְלוּהוּ וַיִּשְׁמַר מֵהֶם; וְאֵיזָה דְּבָרִים יִבְרִיאָהוּ וַיִּכְוֶן אֲלֵיהֶם - כֵּן רוֹפֵא הַנְּפֻשׁ הַרוֹצֵה לְתַקּוֹן מִדּוֹת הָאָדָם, צָרִיךְ שֶׁיַּדַּע הַנְּפֻשׁ וְכַחוֹתֶיהָ בְּכֻלָּהָ וְחֻלְקֶיהָ, וּמַה יִּחְלָה אוֹתָהּ וּמַה יִּבְרִיאָהּ. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר, שֶׁחֻלְקֵי הַנְּפֻשׁ הֵם חֲמֻשָּׁה: הַזָּן - וְהוּא נִקְרָא: צוּמַח; וְהַמְרָגִישׁ, וְהַמְדַמָּה, וְהַמְתַּעוֹרֵר, וְהַשְׂכֵּלִי.

וּכְבֵּר הַקַּדְמָנוּ בְּזֶה הַפָּרֶק, שֶׁדְּבָרֵינוּ אֵינָם רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. כִּי כַח הַמְזוּן שֶׁיִּזוּן בּוֹ הָאָדָם, אֵינּוּ כְּכַח הַמְזוּן שֶׁיִּזוּן בּוֹ הַסּוּס וְהַחֲמוֹר - כִּי הָאָדָם נִזוֹן בְּחֵלֶק הַזָּן מִוְהַנְּפֻשׁ הָאֲנוּשִׁית; וְהַחֲמוֹר נִזוֹן בְּחֵלֶק הַזָּן מִוְהַנְּפֻשׁ הַחֲמוֹרִית; וְהַנֶּשֶׁר נִזוֹן בְּחֵלֶק הַזָּן מִן הַנְּפֻשׁ אֲשֶׁר לָהּ.

וְאִמָּנָם יֵאָמֵר עֲלֵהכֹל: "נִזּוֹן" בְּשִׁתּוֹף הַשֵּׁם לְבָד, לֹא שֶׁהַעֲנִין בְּכֹלֵם אֶחָד בְּעַצְמוֹ. וְכֵן יֵאָמֵר עֲלֵהאָדָם וְשָׂאָר בְּעַלֵי חַיִּים: "מְרָגִישׁ" בְּשִׁתּוֹף הַשֵּׁם בְּלְבָד, לֹא שֶׁהַהֲרָגֶשׁ אֲשֶׁר בָּאָדָם הוּא הַהֲרָגֶשׁ אֲשֶׁר בְּשָׂאָר בְּעַלֵי חַיִּים. וְלֹא הַהֲרָגֶשׁ אֲשֶׁר בְּזֶה הַמִּין, הוּא הַהֲרָגֶשׁ בְּעַצְמוֹ אֲשֶׁר בְּמִין אַחֵר - אֲבָל כְּלַמִּין וְכִי מֵאֲשֶׁר לוֹ נֶפֶשׁ, יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ אַחַת בְּלִתי נֶפֶשׁ הָאַחֵר. וַיִּתְחַיֵּב מִנְּפֻשׁ זֶה פְּעֻלוֹת אֵלָה, וּמִנְּפֻשׁ זֶה פְּעֻלוֹת אַחֵרוֹת. וְאִפְשָׁר שֶׁתִּדְמָה פְּעֻלָּה לַפְּעֻלָּה, וַיִּחַשְׁבּוּ בְּשִׁתֵּי הַפְּעֻלוֹת שֶׁהֵן דְּבָר אֶחָד בְּעַצְמוֹ - וְאֵין הַדְּבָר כֵּן. וְהַמְשַׁל בְּזֶה: שְׁלֵשָׁה מְקוֹמוֹת חֲשׂוּכִים. הָאֶחָד מֵהֶם - זְרָחָה עֲלֵיו הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאֵיר; וְהַשְּׁנִי - הָאֵיר עֲלֵיו הַיָּרֵחַ וְהָאֵיר; וְהַשְּׁלִישִׁי - הַדֶּלֶק בּוֹ הַיָּרֵחַ וְהָאֵיר. הֵנָּה כְּלֵאָחַד מֵהֶם נִמְצָא בּוֹ הָאֵיר; אֲבָל סַבַּת זֶה הָאֵיר וּפּוֹעֵל - הַשֶּׁמֶשׁ, וּפּוֹעֵל הָאֶחֶר - הַיָּרֵחַ, וּפּוֹעֵל הָאֶחֶר - הָאֵשׁ. כֵּן פּוֹעֵל הַרְגֶשֶׁת הָאָדָם - הוּא: נֶפֶשׁ הָאָדָם, וּפּוֹעֵל הַרְגֶשֶׁת הַחֲמוֹר - הוּא: נֶפֶשׁ הַחֲמוֹר, וּפּוֹעֵל הַרְגֶשֶׁת הַנֶּשֶׁר - הוּא: נֶפֶשׁ הַנֶּשֶׁר; וְאֵין לָהֶם עֲנִין שֶׁיִּקְבְּצֵם אֵלָּא בְּשִׁתּוֹף הַשֵּׁם בְּלְבָד. וְהֵבִיזוּ זֶה הַעֲנִין, שֶׁהוּא נִפְלֵא מְאֹד; וַיִּפְשְׁלוּ בּוֹ הַרְבֵּה מֵהַפִּילוֹסוֹפִים, וַיִּתְחַיְבוּ בְּזֶה הַרְחֻקוֹת וְדַעוֹת בְּלִתי אֲמִתּוֹת.

וְאֲשׁוּב אֶל כּוֹנְנֵי בְּחֻלְקֵי הַנְּפֻשׁ, וְאֵמַר: הַחֲלֵק הַזָּן - מִמֶּנּוּ: הַכֹּחַ הַמוֹשֵׁד, וְהַמְחַזֵּיק, וְהַמְעַכֵּל, וְהַדּוֹחָה לְמוֹתוֹת, וְהַמְגַדֵּל, וְהַמּוֹלִיד בְּדוּמָה, וְהַמְבָּדִיל הַלְחוֹת עַד שֶׁיִּפְרִישׁ מֵהַשְּׂצָרִיךְ לְהַזּוֹן בּוֹ, וּמֵהַשְּׂצָרִיךְ לְדַחוֹתוֹ. וְהַדְּבָרִים עַל אֵלוֹ שְׁבַעַה כַּחוֹת, וּמֵהַיַּעֲשׂוּ, וְאֵיךְ יַעֲשׂוּ, וּבְאֵיזָה אֲבָרִים פְּעֻלָּתָם יוֹתֵר נְרָאִית וְיוֹתֵר נְגִלִית, וּמֵהַמֵּהֶם נִמְצָא תְּמִיד, וּמֵהַיִּכְלָה מֵהֶם לְזִמּוֹן קְצוּב - זֶה כֹּל רְאוּי בְּמִלְאֶכֶת הַרְפוּאָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹ בְּזֶה הַמְקוֹם.

וְהַחֲלֵק הַמְרָגִישׁ - מִמֶּנּוּ הַכַּחוֹת הַחֲמֻשָּׁה הַמְפָרֶסְמִים אֲצֵל הַהֵמוֹן: הַרְאוֹת, וְהַשְּׁמַע, וְהַשְּׁטַעַם, וְהַרְחִיחַ, וְהַמְשׁוּשׁ - וְהוּא נִמְצָא בְּכָלִשְׁטַח הַגּוֹף וְאֵין לוֹ אֲבָר מִיַּחַד, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאַרְבַּעַה הַכַּחוֹת.

והחלק המדמה - הוא הפח, אשר יזכר רשומי המוחשים, אחר העלמם מקרבת החושים אשר השיגים, ונרפיב קצתם אל קצתם, ונפריד קצתם מקצתם; ולזה נרפיב זה הפח מוענינים אשר השיגם, ענינים אשר לא השיגם כלל ואי אפשר להשיגם - כמו שיזמה האדם: ספינת ברזל רצה באויר; ואדם שראשו בשמים ורגליו בארץ; ובהמה באלף עינים, על דרך משל, והרבה מאלו הנמנעות נרפיבם הפח המדמה ונמצאם הדמיון. ובכאן טעו המדברים הטעות המגנה הגדולה אשר בנו עליה פנת הטעאתם בחלקת המחב, והאפשר, והנמנע. שהם חשבו, או הביאו בני אדם לחשב: כי כלמדמה - אפשר; ולא ידעו שזה הפח נרפיב ענינים שמציאותם "נמנע", כמו שזכרנו.

והחלק המתעורר - הוא הפח, אשר בו ישתוקק ויכסף האדם לדבר אחד, או ימאסהו. ומזה הפח יבא אל פעולות: בקשות דבר, והבריחה ממנו; ובחירת דבר אחד, או התרחק ממנו; והפעס והרצון, והפחד והגבורה, והאכזריות והרחמנות, והאהבה והשנאה, והרבה מאלו המקרים הנפשיים. וכלי זה הפח - כלאברי הגוף: ככח היד - על לקיחת דבר ונגיעתו; וכח הרגל - על ההליכה; וכח העין - על הראות; וכח הלב - להתגבר, או לירא בעת הפחד. וכו' שאר אברי הגוף הנראים והנסתרים הם וכחותיהם - כלם כלים לזה הפח המתעורר.

והחלק השכלי - הוא הפח הנמצא לאדם, אשר בו ישכיל ובו תהיה ההשתכלות, ובו יקנה החכמות, ובו יבדיל בין המגנה והנאה מן הפעולות. ואלו הפעולות: מהן - מעשי, ומהן - עיוני. והמעשי: ממנו - מלאכת-מחשבת, וממנו - מחשבי. והעיוני - אשר בו ידע האדם הנמצאות שאינן משתנות, כפי מה שחו עליו, והן אשר יקראו: "חכמות" סתם. ומלאכת מחשבת - הוא הפח אשר בו ילמד המלאכות: כנגרות, ועבודת האדמה, והרפואות, והמלחות. והמחשבי - הוא הפח אשר בו יסתפל האדם בדבר אשר ירצה לעשותו: אם אפשר לעשותו, אם לאו; ואם אפשר לעשותו, איך צריך שינעשה? - זה שעור מה שצריך שנסקח מענין הנפש הנח.

ודע, שזאת הנפש האחת אשר קדם ספור פחותיה וחלקיה - היא כחומר, והשכל - לה צורה. וכשלא הגיעה לה צורה - יהיה, כאלו מציאות ההכנה שבה לקבל הצורה ההיא לבטלה, וכאלו היא מציאות הבל. והוא אמרו: "גם בלא דעת נפש לא טוב" (משלי יט ב). רצה לומר: שמציאות הנפש שלא הגיעה אליה הצורה, אבל תהיה נפש בלא דעת - לא טוב. אבל הדברים עלהצורה, והחומר, והשכלי, והדעות כמה הן, ואיך גיעו אליהן - אין זה מקומם, ולא יצטרף במה שנוצח לדבר על המדות; והוא יותר ראוי ב"ספר הנבואה" אשר זכרנו. ובכאן אפסיק בזה הפרק ואתחיל באחר.